

אוסטשה

(Ustasa). ארגון לאומני בדלני קרואטי שעסק בטרור. תנועת א' הוקמה ב- 1930 על רקע המתיחות בקרב עמי יוגוסלוויה בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם, ובעיקר בין הקרואטים לסרבים. הקרואטים, העם השני בגודלו ביוגוסלוויה, רצו במדינה פדרטיבית, שבה תהיה להם אוטונומיה רחבה, ואילו הסרבים, שהיו הקבוצה הלאומית הגדולה ביותר וששלטו במדינה, רצו במשטר ריכוזי שבו יוסיפו לקיים את ההגמוניה שלהם.

העימות בין הסרבים לקרואטים הגיע לשיא אחרי רצח צירים קרואטים בפרלמנט (סוף 1928) וכינון רודנות של המלך אלכסנדר (ראשית 1929). ראשי מפלגת האיכרים, הגדולה במפלגות בקרואטיה, לא נואשו מפתרון במסגרת המדינה היגוסלאבית, אך הקיצונים, בהנהגתו של ציר הפרלמנט אנטה פוליץ', הגיעו לכלל מסקנה שהפתרון היחיד הוא הקמת מדינה קרואטית עצמאית. קבוצות הקיצונים הן שהקימות את תנועת א'.

א' פעלה במחתרת, והשלטונות רדפוה בלי הרף. בשנות פעולתה המחתרתית היה מספר חבריה קטן, אלפים מעטים בלבד, ואולם רעיונותיה, ובעיקר חזון המדינה הקרואטית העצמאית, מצאו מהלכים בשכבות רחבות בציבור הקרואטי – בקרב סטודנטים, אנשי רוח, חוגי כמורה ועוד.

א' דגלה במאבק אלים כדרך האחת והיחידה להשגת מטרותיה. ב- 1923 הכריז פוליץ' כי 'סכין, אקדח וחומר-נפץ הם הכלים שבאמצעותם יושבו לאיכר [הקרואטי] פרי עמלו, לפועל פת לחמו ולקרואטיה חירותה... הם כלי-ההגנה שעליהם יפרוט העם הקרואטי את תפילת האשכבה לשלטון הזר [הסרבי]...'. ואמנם, אנשי א' הוציאו לפועל את דברי מנהיגם, התנקשו באישים רבים ממתנגדיהם, פגעו במיתקני ממשלה, חיבלו במסילות ברזל, הניחו מטעני נפץ במקומות ציבור, וב- 1932 אף ניסו לחולל התקוממות עממית באיזור נידח, ליקה (Lika). הצלחתם המרשימה ביותר היתה כשרצחו, בשיתוף עם ארגון הטרור המקדוני ו.מ.ר.א. (Vatreshna Makedonska-Revolutsionna Organizatsiya), את המלך אלכסנדר בעת ביקור ממלכתי בצרפת באוקטובר 1934.

א' עסקה בעיקר בפעילות טרור ובתעמולה פשטנית, אך ניתן להבחין בכמה רכיבים אידיאולוגיים ברעיונותיה, ובעיקר בדמיון הרב שבינה ובין תנועות הימין הרדיקלי שבמזרח אירופה ובדרום מזרחה ('צלב החץ' בהונגריה; 'משמר הברזל' ברומניה; 'משמר הלינקה' בסלובקיה): תערובת אקלקטית של רעיונות פשיסטיים איטלקיים, פופוליזם אגררי מזרח אירופה וריאקציה קתולית. מקום מרכזי באידיאולוגיה של הא' תפסו עקרון הריבונות המדינית של קרואטיה, והתנגדות לעקרון היוגוסלוויות. על בסיס זה טופחה שנאה עזה לסרבים, ובסוף שנות ה- 30 נוסחה שנאה זו במונחים גזעניים נאציים. לצד אלה ניכרת באידיאולוגיה של א' ההתנגדות הקלסית לדמוקרטיה הליברלית, לקומוניזם ולמה שכונה 'הפלוטוקרטיה הקפיטליסטית'. המדינה הקרואטית העצמאית העתידה לקום אמורה היתה להיות קורפורטיבית, נוסח איטליה הפשיסטית, שבה תהיה כול הפעילות, הציבורית והפרטית, כפופה למדינה. האידיאולוגיה של הא' העלתה על נס את האיכר, כעמוד התווך ומקור החינוכות של העם הקרואטי, את המשפחה, כתא היסודי שיש לטפחו, ואת הקתוליות, מקור הסמכות הרוחנית. הדגשת

היסוד הדתי נבעה הן מהיענות לדבקותו של רוב הציבור הקרואטי בקתוליות, והן מטעמים פוליטיים, על רקע המחלוקת הקשה בין הפרווסלביות של הסרבים, לקתוליות של הקרואטים. א' דגלה בעקרון המנהיג של הפשיסטים, שלפיו אין המנהיג נבחר ואין עליו פיקוח. הוא הממנה והמפטר, הוא הקובע את המדיניות ואת הדרכים להגשמתה, הן בתנועה והן במדינה העתידה לקום.

כול ימיה, מייסודה ועד סילוקה מהשלטון במאי 1945, חיפשה לה א' פטרונים מדיניים חזקים, וממילא היתה לכלי שרת בידי גורמים זרים. עד אפריל 1941 חסו האוסטאשים בצל איטליה. האיטלקים נתנו מיקלט לאוסטאשים הגולים, אימנו את אנשי הטרור, ונתנו לא' תשתית ארגונית, אמצעי לחימה וכיסוי פוליטי. בתמורה הפכו אנשי הא' לזרוע מסייעת בקידום מדיניות בניטו מוסוליני בבלקן ובים התיכון. כאשר היו האיטלקים מעוניינים באי-שקט ביוגוסלוויה היו משלחים מחבלים אוסטאשים, וכאשר רצו שקט – היו כולאים אותם במחנו ומצרים את צעדיהם.

באמצע שנות ה-30 פתחו ראשי הא' במגעים עם הגרמנים, ואולם, הגרמנים הסתייגו מהם, עד ערב הפלישה ליוגוסלוויה באפריל 1941. פוליץ' לא נרתע מכך, וחזר אחרי הגרמנים על-ידי סיגול חלקים מהאידיאולוגיה הנאצית, בעיקר בנוגע ליהודים. כבר בתזכיר הראשון ששלח פוליץ' לברלין בקיץ 1936 תיאר את יהודי יוגוסלוויה כמטפחי רודנות הסרבים, ממציאי יוגוסלוויה ותומכי חוזה ורסאי. באותו תזכיר מתוארים יהודי יוגוסלוויה כשולטים בכלכלה ובאמצעי התקשורת, ראשי 'הבונים החפשים' ומנהיגי הקומוניסטים. מאז הלכו וגברו גילויי האנטישמיות של א', וכשפרצה המלחמה לא נפלה שנאת א' ליהודים משנאתה לסרבים.

החלטת היטלר באפריל 1941 להקים בחלק מיוגוסלוויה מדינה קרואטית גרורה ולהשליט עליה את אנשי א' העלתה אותם לשלטון. בארבע שנות שלטונם ערכו השמדת-עם בסרבים, רצחו יותר מחצי מיליון מהם, כרבע מיליון נאלצו להמיר דתם לקתוליות. אנשי א' רצחו את רוב יהודי קרואטיה, כ-20 אלף צוענים ואלפים רבים של מתנגדיהם המדיניים. השליט (Poglavnik – 'מנהיג') היה אנטה פוליץ', ובין עוזריו הראשיים היו ד"ר אנדריה ארטוקוביץ', שר הפנים; הסופר והפובליציסט מילה בודק, סגנו של פוליץ'; סלוקו קוטרניק, שר המלחמה; אאוגן דיטו קוטרניק, בנו של סלוקו, הממונה על שירותי הביטחון.

אחרי המלחמה הצליחו רוב מנהיגי א' להימלט לדרום-אמריקה ולספרד, ניסו לחדש שם את תנועתם, אך בלי הצלחה רבה, אף שפה ושם, (בעיקר במערב גרמניה, בקרב פועלים ממוצא קרואטי) יוצאים לאור פרסומים שלהם, וא' עשתה פיגועי טרור במוסדות יוגוסלויים בחוץ-לארץ.